

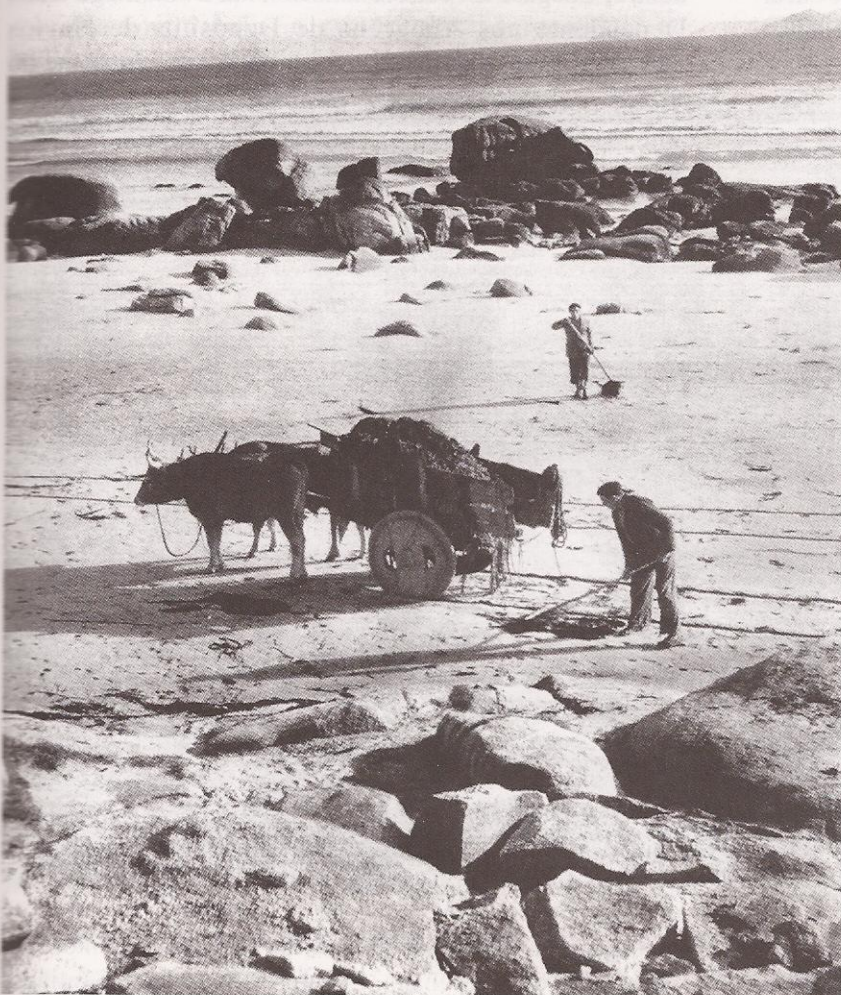

FAME NA XURISDICIÓN DA LANZADA EN 1772

Por: Francisco Calo Lourido

No número 3, de 2001, desta mesma revista “Aunios”, escribín sobre a creación dos gremios de mar do Grove, en 1771, e de Portonovo no día de San Xosé de 1772ⁱ. Neste mesmo mes e ano, concretamente o día vintenove,

Recollida de algas na praia da Lanzada. Noalla

tropezamos novamente con outro documento do mesmo escribán, no que figura a primeira xestión destes mareantes. Son tempos de fame na Xurisdición da Lanzada.

Así como a memoria histórica é de moi curta duración, a meteorolóxica non só é curtísima, senón moi pouco fiable. Chega con escoitar o que se está a dicir nos tempos que corren para pensar que nunca tanta seca houbo e que o

cambio climático no que estamos inmersos está facendo palidecer as glaciacións cuaternarias. E iso que daquela o home non contaminaba nada. Os documentos falan continuamente de secas, anos diluviais, tormentas, ríos que se botan fóra, terremotos, raios, etc. E fames, grandes fames. Sabemos que, con data 16 de maio de 1620, é tal a que está a pasar a cidade de Pontevedra, que o concello do Porto, na veciña Portugal, daquela baixo a común monarquía de Filipe III, lle envía un barco cargado de pan de centeo, “vysto a falta e serẽ tão vizinhos & acodierem com o pesquado & Sardinha a esta cidade...”ⁱⁱ.

Un dos anos de peores colleitas do S. XVIII, nas terras da Lanzada, foi o de 1771ⁱⁱⁱ, o que ocasionou non só unha alza de prezos, senón unha carencia de cereal que trouxo consigo unha fame xeneralizada e motivou, no ano seguinte, o asunto do presente traballo.

O Subdelegado de Mariña da Xurisdición da Lanzada, con sede en Sanxenxo, D. Xoán Francisco Fernández Mariño, comunica ós agremiados que, por Real Declaración, todo Gremio de Mar debe nomear un Procurador Xeneral de entre os seus membros ou pertencente á Xurisdición Ordinaria. Ten que ser persoa de boa conduta, capaz, intelixente e con tempo e dispoñibilidade para se encargar dos asuntos do Gremio. Para cumprimentar este real requirimento, comparecen, na vila de Sanxenxo, diante do escribán da Súa Maxestade, Domingo Antonio de Paadín e Gómez^{iv}, sete veciños e matriculados da vila e porto de San Martiño do Grove, dezaioito de Portonovo e dezasete de Sanxenxo. Todos eles veñen en nome propio e dos seus respectivos veciños “ausentes e impedidos” e, de man común, renunciando ás leis da mancomunidade, elixen Procurador Xeneral dos

Gremios das referidas vilas a Don Joseph Antonio Feixoo e Andrade, Fiel Administrador de Rendas do Partido de Sanxenxo e Axente de Negocios das Audiencias da Xurisdición da Lanzada e veciño da freguesía de Padriñán de Sanxenxo. Danlle todo tipo de poderes representativos, así como o dereito a facer uso do diñeiro das arcas dos gremios.

Aínda non pasara un mes, cando, o 24 de abril, encontramos ó devandito síndico dos Gremios de Mar presentándose diante do mesmo escribán, agora na vila de San Martiño do Grove, e expondo que era pública e notoria a escaseza de todo xénero de grans, “principalmente la del mijo grueso en los referidos puertos y distrito de esta Jurisdicción de Lanzada, y que la mayor parte de los individuos de dicho Gremio no cogen fruto alguno y se mantienen de las más poblaciones de este Juzgado por ser pobres y sólo por su sudor lo buscan para su sustento...” Engade que os comerciantes están a sacar o millo fóra do país, mentres que os veciños das 19 freguesías que compoñen a Xurisdicción da Lanzada non colleron gran suficiente para se manteren eles e as súas familias “por la gran sequedad del tiempo”. Onde se puido regar, aínda se apañou algo, pero xusto para eles, polo que pide que non se deixe sacar nada deste “mijo maíz”^{vi} por se precisar nas tres vilas citadas.

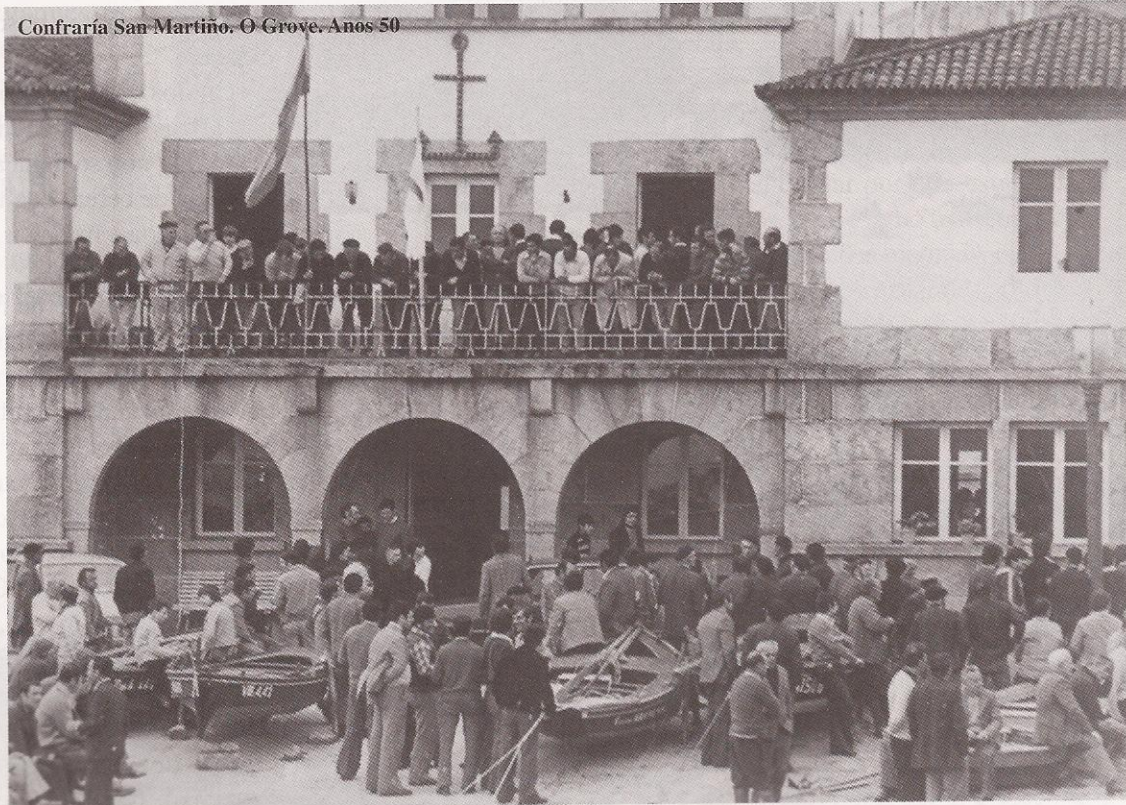
Pero os comerciantes foráneos veñen mercar o pouco que hai e os que o teñen, os arrendatarios de sinecuras^{vii} e os propios párrocos, prefiren vender todo dunha vez, por xunto, e cobrar inmediatamente, antes que andar a vender ferrado a ferrado ós veciños famentos “sin atender a la caridad ni al bien del público”. Os propios labradores que teñen algún gran sobran te non queren prestárllelo ós pobres, “no obstante su lacrimoso estado”. Por todo isto, os naturais están expostos a morrer de fame e protestan con levantamentos e tumultos e, no caso dos mariñeiros, motiva que “dejen sus Patrias y deserten” por non atopar, nin pagando co seu diñeiro, ningún froito nas portas dos poderosos. Piden, xa que logo, os mariñeiros ás Xustizas que non deixen embarcar ningunha cantidade de gran, considerando que non se leva a vender ningún cereal ás vilas, como se viña facendo, nin tan sequera á “alóndiga” de Pontevedra e anda a subir de prezo a cada pouco, ata chegar a onde “no puede llegar la pobreza”. Temen que pase o mesmo que acontecera no ano 1769, tan calamitoso que, de non ser pola “misericordia de nuestro Poderoso Dios” non só quedaría

deserta esta Xurisdicción, senón outras deste Reino de Galicia.

Anuncia xa o síndico do Gremio que vai ser difícil pagar as rendas^{viii}, pois en moitas das freguesías tampouco se logrou, debido ó mal tempo, sementar nin trigo nin centeo, produtos propios que, xa nestas datas, se tiñan convertido en complemento do cereal americano. Lembra que, ata o mes de outubro, non chegará a nova colleita de millo e o existente resulta incapaz de alimentar as máis de 20 000 persoas da Xurisdicción.

Faise, a continuación, unha petición moi concreta. Os veciños de San Martiño do Grove detiveron un barco dun comerciante de Vilaxoán que estaba cargado de millo e remitiron denuncia ó Comisario de Provincia e Ministro de Mariña de Pontevedra^{ix}, quen ordena que se inmobilece o barco e que o síndico faga un recurso sobre o gran que ten dentro. Chégase así coa reclamación ata D. Santiago Díaz, Dependente nos Almacéns de Depósitos de Navíos Desarmados da vila de Ferrol para que este, en nome do

Confraría San Martiño. O Grove. Anos 50

outorgante, D Joseph, e do Gremio, traslade o asunto ó Sr. Don Pedro de Hordeñana, Cabaleiro da Orde de Santiago, do Consello da Súa Maxestade e Intendente Xeneral de Mariña deste Departamento de Ferrol. O que se lle solicita é que este ordene que non se saque por mar froito ningún deste distrito, considerando o mal que o están a pasar os naturais e, sobre todo, os matriculados “y que el que se halle embarcado y embargado se venda por el tanteo y con pronto Dinero al común, por ser privilexiado a otros forasteros”.

Remata este documento e, ó día seguinte, 25 de abril, o mesmo escribán redacta outro na mesma vila de San Martiño do Grove que, en grande medida, é copia textual do anterior, ata chegar ó parágrafo no que se citaba a D. Santiago Díaz. Neste caso, os poderes dáselle a Fernando de Mata y Ron e Antonio Barros, Procuradores de Número diante do Tribunal do Reino, para que os dous ou calquera deles “ynsolidum” poidan actuar en nome do síndico e do Gremio diante do Xuíz Ordinario desta Xurisdición da Lanzada, para que este non permita “la extracción del motivado fruto, por la urxente necesidad que se experimenta entre los naturales de entrambos gremios de tierra y Mar, y que los que lo hacen lo vendan al Común...”

Vemos, pois, que se fai a solicitude por partida dobre. Unha á Mariña, na que só se fala dos Gremios de Mar, e outra á Xustiza Ordinaria, onde se inclúe tamén o gremio de terra (maiúsculas e minúsculas aparecen así no documento), posiblemente para facer notar que a fame non

é exclusiva dos mariñeiros e mover así a vontade do Xuíz a favor dunha reclamación non corporativa. De bos mariñeiros é pescar a dúas liñas.

NOTA FINAL. Este tipo de documentos, tomados directamente dos protocolos notariais dos escribáns, son dunha enorme utilidade para a reconstrución histórica; pero, as máis das veces, cando se trata de preitos e reclamacións, non permiten saber a resolución dos asuntos, pois faltan as respostas e os fallos emanados dos organismos correspondentes. Neste caso, descoñecemos o que fallaron as autoridades de mar e de terra e, conseguintemente, non sei como rematou o embargo da embarcación de Vilaxoán e a súa carga; pero, por outras fontes, sabemos que a colleita de millo de outubro dese ano 1772 foi moi ben mellor que a do anterior, o que viría paliar a fame que motivou os escritos do Gremio de Mar, así como este artigo, cativa contribución á historia destas nosas vilas mariñeiras.

ⁱ CALO LOURIDO, Francisco (2001): “Creación dos Gremios de Mar do Grove en 1771 e de Portonovo en 1772”. In *Aunios*, nº 3. Asociación Cultural-Gastronómica Pineiróns. O Grove, pp. 27-28.

ⁱⁱ Arquivo Histórico Municipal do Porto, Livro 43 das Vereações, fl. 39. Cfr. OLIVEIRA, Aurélio de (2003): “Do Porto a Pontevedra (XIII-XVII) (Os tratos marítimos no Noroeste Peninsular. Do Porto à Galiza e a Pontevedra)” In CALO LOURIDO, F. (Coordinador): *Actas do Simposio de Historia Marítima do século XII ao XVI. Pontevedra e o Mar*. Concello de Pontevedra, Pontevedra, pp. 109-155.

ⁱⁱⁱ PÉREZ GARCÍA, José Manuel (1979): *Un modelo de sociedad rural de Antiguo Régimen en la Galicia costera: la Península del Salnés*. Universidade de Santiago de Compostela, Santiago, páx. 188, táboa 8-2.

^{iv} Arquivo Histórico Provincial de Pontevedra. PADÍN Y GÓMEZ, Domingo Antonio de. G. 482. 29/III/1772, 24/IV/1772 e 25/IV/1772.

^v Cómpre sempre facer referencia ás freguesías. Neste caso, é sabido que a, ata hai pouco, illa dos Groves estaba ocupada por dúas, a de San Vicente, estritamente labrega, e a de San Martiño, pescadora. Precisamente para evitar equívocos, os documentos mencionan sempre a parroquia correspondente.

^{vi} Ó primeiro fala do “mijo grueso”, ó que agora chama “mijo maíz”. É sabido que en Galicia se cultivaba, desde a prehistoria, o que, hoxe, coñecemos como millo miúdo, en español “mijo”. O escribán, empregando esta lingua, empeza chamándolle “mijo grueso” e remata falando de “mijo maíz”, xuntando o nome do “mijo” ou millo co americano (taíno) maíz. Esta foi a solución que adoptaron os portugueses, pois aínda hoxe lle chaman “milho, maís ou milho-maís”. O galego preferiu manter o nome do noso vello cereal, tamén chamado (o mesmo que en portugués) paínzo, e, no canto de adxectivar “groso” ó procedente das terras americanas, engadíronlle “miúdo” ó de toda a vida.

^{vii} Hoxe, unha sinecura é un cargo que non dá traballo e si diñeiro. As sinecuras aquí referidas son uns décimos que usufrutúan persoas ou institucións tanto laicas como eclesiásticas. Regulábanse como arrendamentos en diñeiro feitos en pública subhasta. Tiñan sinecuras nesta Xurisdición da Lanzada e Terra do Salnés a Universidade de Santiago de Compostela (Portonovo ou Dena) e o Cabido de Santiago (O Grove...) (Cfr. PÉREZ GARCÍA, op. cit. páx. 186)

^{viii} A documentación parroquial testemuña, efectivamente, un baixón na recadación de rendas, no período dese ano.

^{ix} O ano anterior, concretamente o 16 de setembro de 1771, ascendeu a Ministro de Mariña de Pontevedra (o que hoxe chamariamos Delegado Provincial) Don José Espinosa de los Monteros, que tiña desempeñado, ata esa data, o cargo de Auditor de Mariña de Pontevedra, ocupando o de Ministro o irmán de Frei Martiño Sarmiento, D. Francisco Xavier García e Sarmiento (Cfr. LÓPEZ CAPÓNT, Francisco (Edición e estudo) (1995): *1767. Ordenanza de Pesca que se debe observar en todos los puertos y rías de la provincia de Pontevedra... formada por D. Francisco Xavier García y Sarmiento*. Caixa de Pontevedra, Pontevedra, páx. 24).

SUBVENCIONADO POLA:

XUNTA DE GALICIA

CONSELLERÍA DE CULTURA
E DEPORTE

Dirección Xeral de Patrimonio Cultural